

Fake News – przykład i ocena ochrony w polskim i zagranicznych porządkach prawnych

Szymon Gumowski

Uniwersytet Gdański, Wydział Prawa i Administracji

E-mail: s.gumowski.483@studms.ug.edu.pl

tutor: mgr Wojciech Jankowski

Uniwersytet Gdański, Wydział Prawa i Administracji

Słowa kluczowe: fake news, kryminalizacja, prawo administracyjne, obywatelstwo, wolność słowa

Rozmyślenia nad tzw. "fake newsami" warto rozpocząć od definicji samego pojęcia. Według Słownika Cambridge są to: "informacje które wydają się być wiadomościami, rozpowszechnionymi w Internecie lub za pomocą innych mediów, zwykle tworzone w celu wpłynięcia na poglądy polityczne lub jako żart¹". Definicja Roberta Growgy mówi za to o "poszczególnym wpisie, wiadomości lub nawet całym kanale informacyjnym, gdzie przesyłane dane (w różnym stopniu) okazują się być nieprawdziwe lub przeinaczone"².

Mimo rozbieżności definicji pojęcia można zauważyć, że punktem wspólnym między nimi jest upubliczniona fałszywa informacja.

Różni autorzy podejmowali się również próby podziału zjawiska fake newsu. Jednym z nich jest podział zaproponowany przez dr. hab. Marka Palczewskiego, który wyróżnił:

- 1) informacje z założenia nieprawdziwe, które mają satyryczny charakter;
- 2) fake newsy, które są całkowicie sfabrykowane, jednak imitują prawdziwe informacje;
- 3) fake newsy, które bazują na prawdziwych informacjach jednak poddane są manipulacji;
- 4) informacja prawdziwa, uznana za fake news, wyłącznie w wyniku czyjejś dezaprobaty na jej temat³.

¹ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>, tłumaczenie własne

² M. Waszak 2017, str. 173

³ M. Palczewski, 2017, s. 31

Inny, powszechnie stosowanym w debacie publicznej podział fałszywych informacji wyróżnia:

- 1) mylne informacje - informacje fałszywe, które nie zostały udostępnione z intencją wyrządzenia krzywdy;
- 2) dezinformacje - informacje fałszywe, które zostały udostępnione z intencją wyrządzenia krzywdy;
- 3) malinformacje - informacje prawdziwe udostępnione z intencją wyrządzenia krzywdy⁴.

Obecnie polski język prawny nie posługuje się pojęciem "fake newsu", jednak ich publikacja może nieść za sobą różnego rodzaju konsekwencje natury prawnej. Najbardziej oczywistymi przykładami są przepisy dotyczące naruszeń dóbr osobistych (artykuły 23, ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.)), roszczeń z nich wynikających (artykuły 24 i 488 Kodeksu Cywilnego), przestępstwo zniesławienia (art. 212 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.)) oraz przestępstwo znieważenia (art. 216 Kodeksu Karnego). Inną ważną instytucją służącą zwalczaniu nieprawdziwych informacji jest sprostowanie (art. 31a-33 ustawy Prawo Prasowe). Służy ona nałożeniu na redaktora naczelnego dziennika lub czasopisma odpowiedniego sprostowania nieścisłej lub nieprawdziwej informacji, zawartej w poprzednim numerze, na wniosek zainteresowanej osoby fizycznej, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niebędącej osobą prawną. w doktrynie zawęża się katalog osób zainte-

resowanych do "...tego, kto informację przekazał i za jej treść odpowiada, oraz tego, do kogo przedstawiane okoliczności się odnoszą lub wpływają na opinie formułowane o nim lub o instytucji, z którą się identyfikuje lub jest związany"⁵, co skutkuje ograniczeniem liczby podmiotów mogących żądać zamieszczenia sprostowania nieprawdziwych informacji. Bez względu na to czy wypowiedź miała charakter krytyczny czy nobilitujący⁶. w świetle orzecznictwa, za informacje nieprawdziwe przyjmuje się te, z którymi nie zgadza się osoba zainteresowana, która chce przedstawić własną wersję opisywanych wydarzeń (tak zwana subiektywna koncepcja sprostowania)⁷.

Obecnie funkcjonujący stan prawny nie wydaje się zapewniać kompleksowych narzędzi do walki z fake newsami. Ochrona prawna jest zapewniona wyłącznie osobom bezpośrednio pokrzywdzonym przez publikację danej treści. Polski ustawodawca nie usankcjonował samej publikacji fake newsów. Pod znakiem zapytania jednak pozostaje, to czy faktycznie powinien.

Krajami, które zdecydowały się na kryminalizację publikacji, niektórych typów fake newsów są Chińska Republika Ludowa oraz Singapur⁸. Pierwsze z tych ustawodawstw pod karą 3 lat pozbawiania wolności lub od 3. do 7. lat pozbawienia wolności sankcjonuje udostępnianie fałszywych informacji dotyczących sytuacji niebezpiecznych, epidemii, katastrof oraz komunikatów alarmujących o konkretnym zdarzeniu⁹. Drugie, za przekazywanie fałszywych twierdzeń na terenie Singapuru, szkodzących m. in. zdrowiu publicznemu, finansom publicznym, mogących

⁴ Kinga Klich, webinar pt. "Fact-checking: komu to potrzebne? Warsztaty online o dezinformacji dla studentów_ek.", z dnia 25 marca 2024 roku

⁵ K. Drozdowicz 2018

⁶ tamże

⁷ Wyrok SA w Warszawie z 20.02.2013 r., i ACa 766/12, LEX nr 1294857.

⁸ M. Tomaszewska-Michalak, 2021

⁹ tamże

zmniejszać zaufanie publiczne do wykonywania jakiegokolwiek obowiązku lub funkcji, do wykonywania jakiegokolwiek władzy przez rząd, organ państwowy, radę ustawową, część rządu, organu państwowego lub rady ustawowej jest zagrożone karą do 5. lat pozbawienia wolności lub grzywny nie przekraczającej 50000 USD w przypadku osób fizycznych i grzywny wysokości nie większej niż 500000 USD w każdym innym przypadku¹⁰.

Wydaje się, że takie rozwiązania mogą stać w kolizji z szeroko rozumianą zasadą wolności słowa, która jest podstawą społeczeństwa demokratycznego. Problemami, które mogą się pojawić są chociażby brak definicji pojęcia fake newsa, zagrożenia natury politycznej oraz ewentualne godzenie w rozwój nauki, poprzez ograniczanie dyskursu. Historia zna niejednego przykład cenzurowania niektórych treści, choćby w bloku wschodnim, w drugiej połowie XX wieku, ciężko powiedzieć, że te rozwiązania sprzy-

jały rozwojowi społeczeństwa demokratycznego. Ze względu na wyżej opisane powody, uważam, że warto oddolnie walczyć z szerzącą się w mediach wojną informacyjną, w której po jednej stronie stoją organizacje fact-checkingowe, a z drugiej liczne portale szerzące fake newsy¹¹.

Jedną z fałszywych informacji, która pojawiła się ostatnio w Internecie, był tweet użytkownika portalu X, "Jaco___", który stwierdził, że w obecnym stanie prawnym uchodźcy wojenni z Ukrainy dostają po dwóch latach pobytu w Polsce obywatelstwo, nawet jeżeli nie znają języka polskiego. Aby zweryfikować tę informację koniecznym jest analiza dwóch ustaw: ustawy z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1989) - najważniejszej ustawy w zakresie regulacji dotyczących nabycia obywatelstwa oraz ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 167 z późn. zm.).

Jaco ___
@FasterJacoPL

Karta Polaka nie jest nikomu potrzebna, bo wg zmienionych przepisów ukraińcy przyjeżdżający jako uchodźcy wojenni, dostają po dwóch latach pobytu w Polsce obywatelstwo, nawet nie znając języka polskiego.

[Translate post](#)

Ustawa o obywatelstwie polskim, w artykule czwartym, wyróżnia cztery formy nabycia obywatelstwa:

1) z mocy prawa;

2) przez nadanie obywatelstwa polskiego;

3) uznanie za obywatela polskiego;

4) przez przywrócenie obywatelstwa polskiego.

¹⁰ Art. 7 Singapurskiej ustawy o ochronie przed fałszerstwami i manipulacjami w Internecie z 2019 r.

¹¹ <https://x.com/FasterJacoPL/status/1763929496917356619>

Szczególnie ważną instytucją dla omawianego tematu jest uznanie za obywatela polskiego, bo jako jedyna jest uzależnione od czasu pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polski. Uznanie następuje na wniosek złożony do wojewody. w myśl artykułu 30 uznanym za obywatela polskiego może być następujący katalog podmiotów:

- 1) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 3 lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, który posiada w Rzeczypospolitej Polskiej stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego;
- 2) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, który:
 - a) pozostaje co najmniej od 3 lat w związku małżeńskim zawartym z obywatelem polskim lub
 - b) nie posiada żadnego obywatelstwa;
- 3) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały, które uzyskał w związku z posiadaniem statusu uchodźcy nadanego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) małoletniego cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, którego jedno z rodziców jest obywatelem polskim, a drugie z rodziców, nieposiadające obywatelstwa polskiego, wyraziło zgodę na to uznanie;
- 5) małoletniego cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, którego co najmniej jednemu z rodziców zostało przywrócone obywatelstwo polskie, a drugie z rodziców, nieposiadające obywatelstwa polskiego, wyraziło zgodę na to uznanie;
- 6) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie i legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 10 lat, który spełnia łącznie następujące warunki:
 - a) posiada zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawo stałego pobytu,
 - b) posiada w Rzeczypospolitej Polskiej stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego;
- 7) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od roku na podstawie zezwolenia na pobyt stały, które uzyskał w związku z polskim pochodzeniem lub posiadaną Kartą Polaka."

Co więcej, według ustępu drugiego tego samego artykułu wnioskodawca musi posługiwać się językiem polskim na poziomie biegłości minimum B1 potwierdzone świadectwem ukończenia szkoły w Rzeczypospolitej

Polskiej lub świadectwem ukończenia szkoły za granicą z wykładowym językiem polskim. Na mocy artykułu 31 osobie nie spełniającej danych warunków odmawia się uznania za obywatela polskiego.

Status prawny obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polski w związku z konfliktem zbrojnym na terenie ich kraju, został uregulowany w drugiej z wyżej wymienionych ustaw. Art. 2 ust. 1 stanowi, że przedstawiciele ludności ukraińskiej przybyli na terytorium Polski po 24 lutego 2022 roku, mogą przebywać tam legalnie do 30 czerwca 2024 roku. Ustęp pierwszy nie dotyczy osób posiadających inny tytuł prawny do przebywania na terytorium RP (ustęp trzeci). Jak więc możemy zauważyć, tytuł prawny wynikający z ustępu pierwszego to zezwolenie na pobyt czasowy, który nie mieści się w żadnej dyspozycji wymienionej w artykule 30 ustawy o obywatelstwie polskim. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest niemożność uznania za obywateli Polski ludności ukraińskiej, która przeszła przez granicę na podstawie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mimo 2, 3 czy 10 letniego pobytu na terytorium tego państwa.

W polskim porządku prawnym nie ma również żadnych innych unormowań dotyczących specjalnych przywilejów w procesie nabycia obywatelstwa przez mieszkańców Ukrainy czy to innego kraju, np. dotyczących zwolnienia ze znajomości języka polskiego. Tweet użytkownika "Jaco___" składa się więc z informacji, które są całkowicie nieprawdziwe. Prawdopodobnie nie jesteśmy w stanie ustalić czy opublikowanie fake newsa było świadome, jednak zauważalne są konsekwencje, które wywodzą się z tego faktu. Podsumowując, doniesienia takie jak omawiany tweet mogą budować w odbiorcach poczucie niesprawiedliwości systemowej. Liczne fake newsy, które pojawiają się w przestrzeni medialnej doprowadzają do

ostracyzmu względem Ukraińców oraz napięć na tle etnicznym, ponieważ tworzą atmosferę rzekomego uprzywilejowania obywateli Ukrainy.

Literatura:

- Drozdowicz K., (2018), [w:] *Prawo prasowe. Komentarz*, red. M. Zaremba, WKP, art. 31(a).
- Klich K., webinar pt. *Fact-checking: komu to potrzebne? Warsztaty online o dezinformacji*
- Tomaszewska-Michalak M., (2021), *Przegląd Politolologiczny*, (1), s. 60-72
- Palczewski M., (2017), *ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS FOLIA LITTERARIA POLONICA* 5(43), s. 31 The statutes of the republic of Singapore protection from online falsehoods and manipulation act 2019
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1989).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1914). Ustawa
- Waszak M., (2017), *Postprawda i fake news*. Refleksje 6, jesień- zima, str. 173
- Wyrok SA w Warszawie z 20.02.2013 r., i ACa 766/12, LEX nr 1294857.

Notka o autorze: Szymon Gumowski jest studentem III roku na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. w centrum jego zainteresowań są teoria prawa, filozofia prawa, etyka, prawo karne.